

Yuldashev Javoxir Abduraxim o'g'li

Namangan davlat pedagogika
instituti dotsenti, pedagogika fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD)
yuldashevjavohir2018@mail.ru

BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada tarix fanlarini o'qitish doirasida ta'lim muassasalari uchun bo'lajak mutaxassislar tayyorlash jarayonida ularni aksiologik pozitsiyani rivojlantirishning pedagogik asoslari keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: Texnokratik kosmizm, qadriyatlar, mehribonlik, sevgi, g'amxo'rlik, erkinlik va gumanizm.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ АКСИОЛОГИЧЕСКИХ ПОЗИЦИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИСТОРИИ

Аннотация. В данной статье широко освещены педагогические основы развития ценностной позиции будущих специалистов в процессе подготовки будущих специалистов для образовательных учреждений в рамках преподавания истории.

Ключевые слова: технократический космизм, ценности, доброта, любовь, забота, свобода и гуманизм.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF AXIOLOGICAL POSITIONS AMONG FUTURE HISTORY TEACHERS

Abstract. This article widely covers the pedagogical foundations for the development of the value position of future specialists in the process of training future specialists for educational institutions within the framework of teaching history.

Key words: technocratic cosmism, values, kindness, love, care, freedom and humanism.

Respublikamizda o'quvchi-yoshlarni milliy va umuminsoniyat qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, tarix fanini o'qitishda uzviylik hamda uzluksizlikni ta'minlashning tashkiliy-metodik shart-sharoitlarini takomillashtirish, ta'lim muassasalarida tarix fanini o'qitish va targ'ib qilish ishlarini tubdan yaxshilash bo'yicha aniq chora-tadbirlar tizimini ishlab chiqishga katta ahamiyat qaratilmoqda. Ko'plab MDH olimlari (V.I. Andreyev, N.A. Astashov, E.V. Bondarevskaya, I.F. Isayev, S.V. Kulnevich, A.A. Makarenko, V.A. Nechayev, V.A. Slastenin va boshqalar) tarix fanlarini o'qitish doirasida ta'lim muassasalari uchun mutaxassislar tayyorlashda fanlar, aksiologik yondashuvni uslubiy asos sifatida ajratib ko'rsatish orqali mumkin deb hisoblaydilar.

V.I. Andreyev, E.V. Bondarevskaya, V.A. Slastenin va boshqalar olimlar tadqiqotlarlarida falsafiy va uslubiy tamoyillar, yoki metaprinzipalar, pedagogika, bilan belgilovchi sifatlatlarni quyidagicha belgilaydi:

- pedagogik hodisa va jarayonlarni o'rganishga qiymatga asoslangan yondashuvni tasdiqlovchi aksiologik meta-tamoyil;
- bo'lajak o'qituvchini "kuch sohasida" o'z ichiga olgan madaniy meta-tamoyil madaniy umuminsoniy qadriyatlari";
- texnokratik, bilimga asoslanganlikni inkor etuvchi gumanistik meta-tamoyil ta'limga yondashish va ta'limni insonparvarlashtirish va insonparvarlashtirishni e'lon qilish, pedagogik

- 12 faoliyatning har bir ishtirokchisining muhim vakolatlarini gullab yashnashi va amalga oshirishi uchun sharoit yaratish jarayon;

Aksiologiya g'oyalari uzoq yillar davomida tadqiqotlarda ishlab chiqilgan turli falsafiy maktablar vakillari. IN fani sifatida pedagogik aksiologiyaning asosi ta'limning qadriyatlari eng muhim funksiyalarning o'ziga xos pedagogik talqinida yotadi, inson va jamiyat hayotida qadriyatlarni amalga oshiradigan.

Birinchidan, V.A.Nechayevning fikricha, qadriyat har qanday insoniyat madaniyatini, shu jumladan, madaniyatning asosi va poydevori bo'lib xizmat qiladi. pedagoglar uning asosini belgilab beradi ijtimoiy va individual-shaxsiy yo'riqnomalar, o'qituvchi va o'quvchi shaxsiga barqarorlik berish, ularning xatti-harakatlari tamoyillarini aniqlash, qiziqish va ehtiyojlarni yo'naltirish, ta'lim tizimidagi motivasion sohani tartibga solish.

Ikkinchidan, bu insonning ob'ektiv qadr-qimmatini ko'taradigan, uni yanada universal faoliyat sub'ektiga aylantiradigan haqiqiy o'zgartiruvchi kuchdir. Shunday qilib, aksiologik kontekstdan tashqarida ko'rib chiqiladigan bilim shaxssiz ma'lumotlarga aylanadi, o'zining tarbiyaviy funksiyasini yo'qotadi, axloqiy va ma'naviy javobgarlikni yo'qotish u yaratgan rasm uchun shaxsiyat tinchlik. Bu, o'z navbatida, uni vayron qiladi inson, uni o'z nuqtai nazaridan mahrum qiladi, yopadi uning ichki dunyosini boyitib boradi.

Uchinchidan, qadriyat komillik mezoni; u shaxs faoliyatining baholash va yo'naltiruvchi tomoni uchun zarur vositalarni ta'minlaydi va shu bilan insonga o'z hayotini to'liq amalga oshirishga imkon beradi.

Rossiyalik olim N.A.Kulakovskaya ta'kidlashicha, ta'limning o'quv tarkibiy qismining o'qituvchilar va talabalarga birdek tegishli bo'lgan quyidagi muhim ustuvorliklarni belgilaydi:

- shaxsning umuminsoniy qadriyatlarga yo'naltirilganligi;
- demokratiya va bag'rikenglik;
- kosmizm va milliy g'oyalar uyg'unligi;
- shaxsning muhim ijodiy qobiliyatlarini ochib berish.

Ilmiy-pedagogik adabiyotlarda pedagogik qadriyatlarni aksiologik tahlil qilishning ikkita asosiy tamoyillari ajratilgan:

1) pedagogika fani va amaliyotining asosiy toifalari, tushunchalari, tamoyillari va qonuniyatlari sifatida sinovdan o'tgan va an'anaviy ravishda qabul qilingan asosiy, belgilangan normalar va g'oyalarni aniqlashni o'z ichiga olgan tarixiy-pedagogik (yoki aslida aksiologik);

2) samarali innovatsion pedagogik g'oyalarni, ta'lim va pedagogik faoliyatning yangi qadriyatlarini aniqlashni o'z ichiga olgan innovasion.

Doimiy tavsiya etiladigan bu ikki asosiy tamoyilning kombinatsiyasi ularning bilan ichki dialektik ziddiyat uchun pedagogik fanlarning qimmatli materialining ortiqchaligi tamoyilini qo'shish ta'lim jarayonida talabalarining o'zlari unga bo'lgan munosabatini aniqlay olishlari uchun xizmat qiladi.

Ularining ma'naviy madaniyatining shakllangan darajasiga mos keladigan kasbiy va pedagogik qadriyatlarni tanlash va belgilash, umumiy pedagogikaning aksiologik tahlili bo'lajak o'qituvchini tayyorlash pedagogikadagi ta'lim ishlarini o'z ichiga olishini ko'rsatish va shakllantirish uchun muhim imkoniyatlardir.

Bo'lajak tarix o'qituvchining aksiologik salohiyati, bu o'qituvchilik faoliyatining ichki, hissiy jihatdan o'zlashtirilgan tartibga soluvchi va uning atrofidagi dunyoga bo'lgan munosabatini belgilaydi.

Pedagogik faoliyat qadriyatga asoslangan uning gumanistik va insonparvarlik mohiyati, u odamlar tomonidan mujassamlangan va odamlar uchun amalga oshirilgan.

Umuminsoniy qadriyatlarni tizimini olim N.A. Astashova quyidagilarni ta'riflaydi:

- ijtimoiy-madaniy qadriyatlar insonparvarlik, altruizm, vatanparvarlik, tabiat, madaniyat, san'at;
- kasbiy va pedagogik qadriyatlar - sabr-toqat, tushunish, fuqarolik, mas'uliyat, ijodkorlik, uyg'unlik;
- shaxsiy qadriyatlar, mehribonlik, sevgi, g'amxo'rlik, erkinlik, o'ziga xoslik va go'zallik.

Pedagogikaning asosiy, soʻzsiz va mutlaq qadriyatining oliy maqsadi shaxsning predmeti va obʼekti, shuningdek, taʼlim jarayoni bilan belgilangan boʻlib, boʻlajak oʻqituvchilar oʻrtasida pedagogik tayyorgarlik jarayonida oʻquvchilarga, ota-onalarga, hamkasblarga nisbatan insonparvarlik munosabatlarining yaxlit tizimini, kasbiy pedagogik faoliyatning asosiy normalari va tamoyillarini shakllantirishdir.

Ushbu asosiy kasbiy-pedagogik qadriyat pedagogik deontologiyaning qadriyatlar yoʻriqnomalari bilan bevosita bogʻliq - meʼyorlari, tamoyillari va xulq-atvor qoidalari, baholash oʻqituvchining axloqiy xarakteri hisoblanadi. Boʻlajak oʻqituvchilar tomonidan pedagogik meʼyor va qoidalarni amal qilish orqali axloq hissiyotlar, empatiya, baholash, oʻzaro tushunish va boshqalar meʼyorlar oʻqituvchining maʼnaviy dunyosining hissiy qadriyatlar tizimini shakllantirishga yordam beradi.

Pedagogika sohasi boʻyicha oʻquv kurslarida pedagogik muloqot kirishish jarayonida oʻqituvchi tomonidan aksiologik yondashuv asosida talabalar sharsiz qadriyat sifatida, talabalarga ehtiyotkorlik, hurmat, gʻamxoʻrlik, ularning yoshi va individual xususiyatlarini bilish, tortishish qobiliyatini hisobga olish pedagogik muloqotning asosiy prinsipidir. T.Parsonsning "Ijtimoiy harakatlarning tuzilishi haqida" deb nomlangan asarida qadriyat va qadriyatga yoʻnalganlik tushunchalari oʻrtasidagi aloqadorlik ajratib koʻrsatilgan. Yaʼni, sosium madaniyatida etalonlarga intilishning namoyon boʻlishi asosida jamiyatning funksional ehtiyojlari yuzaga chiqadi

Qadriyatga yoʻnalganlik shuningdek, oʻz ichiga individning hayotiy tajribalari va orzu-armonlarini ham qamrab oladi. Ana shu sababli qadriyatga yoʻnalganlik oʻziga xos psixologik tavsifga ega boʻlib, shaxs tuzilishining barcha komponentlari va yaxlit tizimini aks ettiradi.

Shuni alohida taʼkidlab oʻtish lozimki, dunyoqarash va qadriyatli yoʻnalganlik tuzilmasi oʻz ichiga bilim, nuqtai nazar, inonishni aks ettiruvchi bilishga doir, ruhiyat, tuygʻu, qaygʻuni oʻzida birlashtiruvchi emosional, xatti-harakat, munosabatni ifoda etuvchi irodaviy tarkibiy asoslarni qamrab oladi. Mazkur voqeliklar tuzilmasidagi bunday umumiylik "aksiologik dunyoqarash" integrativ tushunchasini qoʻllash imkonini beradi.

Aksiologik dunyoqarash deganda, inson ongida olam manzarasi, umuminsoniy madaniyat, ularning oʻzaro integratsiyasini aks ettiruvchi oʻzaro aloqador mohiyatga ega qadriyatli yoʻnalishlar tushuniladi hamda tabiat, inson, sosium haqidagi ilmiy asoslangan tasavvurlar, unga munosabatiga koʻra ideal, ishonch, xulq-atvor tamoyillari va meʼyorlar tarzida namoyon boʻladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Andreyev V.I. Pedagogika: oʻquv kursi ijodiy oʻz-oʻzini rivojlantirish. – 2-nashr. - Qozon: Innovasion texnologiyalar markazi, 2000. – 607 b.
2. Yuldashev J.A Tarixni oʻqitish jarayonida talabalarning aksiologik dunyoqarashini rivojlantirish metodikasi Pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori ... diss. – Namangan., 2022 – 163 b.
3. Yuldashev J.A.Tarixni oʻqitishda aksiologik yondashuv:tuzilmasi va tarkibiy asoslari NamDU Axborotnomasi 2021 yil 6 son 588-592 b
4. Astashova N.A. Oʻqituvchi: tanlash muammosi va qadriyatlarni shakllantirish. - M .: Moskva. psixolog.-ijtimoiy Institut, Voronej: "MODEK" NPO nashriyoti, 2000. – 272 b.
5. Nechayev V.A. oʻrtasida qadriyat munosabatlarini rivojlantirish Universitet talabalari (pedagogik fanlarni oʻrganish misolida): diss. ...kand. ped. Sci. - Ekaterinburg, 2001. – 215 b.
6. Slastenin V.A. Pedagogik taʼlimning gumanistik paradigmasi // Magistr. – 1994. – № 6. – B.3–8.
7. Kulakovskaya N.A. Professional va shaxsiy texnik universitet talabalari taʼlimi: avto ref. diss. ...kand. ped. Fanlar: 13.00.08 / Kulakovskaya Natalya Aleksandrovna. – Sankt-Peterburg: 2003. – 22 s.
8. Nasretdinova R.R. Aksiologik rivojlanish Pedagogika universiteti talabalari uchun yoʻnalishlar: diss. ...kand. ped. Sci. – Orenburg, 1996. – 186 b.
9. Levitan K.M. Pedagogik deontologiya asoslari. – M.: Nauka, 19 yosh